

Dr. Jakab László¹

ÉRTÉKELŐ ELEMZÉS A MAGYARORSZÁG NEMZETBIZTONSÁGÁRÓL²

Elemző értékelésben az alaptörvény, a nemzeti biztonsági stratégia, a nemzeti katonai stratégia és a washingtoni szerződés aspektusainak figyelembe vételével kívánom a Magyar Honvédség vonatkozásában a nemzetbiztonság kérdéskörének taglalását. Figyelembe kell venni azonban, hogy a nemzetbiztonság kérdésköre tágabb értelemben többek között gazdasági, politikai, migrációs, szervezett bűnözés, vagy éppen terrorizmus elleni küzdelmet is magában foglal, azonban jelen értekezésemben kizárólag a Magyar Honvédség és Magyarország viszonyával kívánok foglalkozni.

EVALUATION OF THE NATIONAL SECURITY OF HUNGARY

According to the constitution of Hungary, the national security strategy, the national military strategy, and the Washington agreement I am going to analyze the national security of Hungary. Although the national security consists of many cases like economical, political issues, migration, or terrorism, this dissertation deals with the Hungarian Armed Forces.

BEVEZETÉS

A nemzetbiztonság fogalma

A biztonság legegyszerűbb megközelítésben fenyegetettség nélküli állapotot, veszélyeztetettség hiányát valamint azt a tudatot jelenti, hogy rendelkezésre áll a veszély elhárításához szükséges feltétel és eszközrendszer.³ Magyarország kormányának meghatározása alapján „a nemzetbiztonság egy adott állam szuverenitásának és alkotmányos rendjének biztonságát jelenti. Komplex kategória, amely nemcsak a katonai, de a politikai, gazdasági társadalmi, emberjogi, környezeti és informatikai biztonságot is magában foglalja, szorosan összefügg az adott állam szűkebb és tágabb környezete, valamint szövetségesei biztonságával.”⁴

TÖRTÉNETI KITEKINTÉS

Külső környezet

Szűkebb értelemben és a XX. századot megelőzően a nemzetbiztonság kérdéskörén egy ország katonai biztonságát értették. A feudális államszervezetek fenntartója a katonaság volt, amely a külső fegyveres támadások mellett – egyfajta rendvédelmi szervként - a belső rend fenntartásáért is felelős volt. A XX. századra épültek fel azon modern állami és társadalmi

¹ főhadnagy, jogász tiszt, MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központ, drjakablaszlo@freemail.hu

² Lektorálta: Dr. Bódi Stefánia ka; egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyeteme, bodi.stefania@uni-nke.hu

³ Várhalmi A. Miklós: Nemzetbiztonsági Kézikönyv 2010. p 56.

⁴ <http://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/szabalyozasi-es-koordinacios-helyettes-allamtitkarsag/felelossegi-terulet/nemzetbiztonsag> (letöltés ideje: 2011. december 03.)

rendszerek, államok, amelyek komplex módon, egymással kölcsönhatásban működtek, szerveződtek. Az ilyen modern államok a gazdasági, társadalmi, politikai élet teljes spektrumában képtelenek voltak egyfajta izolacionista politika gyakorlására, és valljuk be nem is állt érdekében. Az államok közötti kapcsolatok szerződéses szinten nemcsak a gazdasági kapcsolatok által, hanem a katonai szövetségeken keresztül kötötték össze ezen országokat. A századelőn már 1904-ben megkötötték az entente cordiale-t, de ugyanilyen szerep betöltésére hozták létre a NATO-t 1949-ben, vagy éppen a Varsói Szerződést 1955-ben⁵. A hidegháborús szembenállás alatt a két blokk szemben állása okán a nemzetbiztonsági kérdéskört véleményem szerint elsősorban a katonai biztonság kérdése uralta.

A Szovjetunió felbomlásával szétesett keleti blokk, a modern kapitalizmus egyre erőteljesebb globalizációs jellege és az újabb kihívások a XX. század végére átértékelték a nemzetbiztonság kérdéskörét és az tágabb értelmet nyert. A Szovjetunió és a keleti blokk szétesése nem elsősorban annak politikai elnyomó hatalmának megrendülése, vagy a Gorbacsov által elindított reformok következtében történt meg – mindezek csak felerősítették, gyorsították az eróziós folyamatot - hanem a Szovjetunió gazdaságának fenntarthatatlan volta kényszerítette ki a változásokat. Nyilvánvalóvá vált, hogy egy ország gazdasági erejét elsődleges nemzetbiztonsági kérdésnek kell tekintetni. A szervezett bűnözés, a terrorizmus, a migráció, a demográfiai feszültségek elleni védekező mechanizmusok kiépítését a nemzetbiztonság kérdéskörében a XX. század végén megjelenő új kihívások tették szükségessé. Csökkent az államok közötti hagyományos fegyverekkel megvívott konfliktusok veszélye, egyben megnövekedtek az aszimmetrikus hadviselés esélyei.⁶

Magyarország helyzete

A Magyar Köztársaság vonatkozásában a keleti blokk szétesésével előállt új környezet új nemzetbiztonsági stratégiát követelt. Az 1990-es években jelentkező gazdasági recesszió, és az ellenségkép eltűnése nem kívánta és egyben nem is tette lehetővé a nemzetbiztonság kizárólag katonai aspektusból történő figyelembe vételét, akkor sem amikor a környező államok politikai és területi integritásában is jelentős átalakulások történtek. Gondolok itt Jugoszlávia szétesésére amely katonai harcok árán, a magyar légtér számos alkalommal történő megsértésével, Barcs bombázásával történt. A romániai magyar nemzetiségű falurombolások, majd a forradalom és a Ceausescu-rendszer megdöntésére, Csehszlovákia békés szétválása által egy nemzetiségi kérdéskörben tapasztalatlanabb Szlovákia létrejöttére.⁷ Ezen gyakran előre nem teljesen kiszámítható fenyegetések indokolhatták volna a katonai szempontok nemzetbiztonság kérdéskörében történő dominánsabb megjelenítését.

Ugyanakkor a visegrádi négyek köztük Magyarország élen járt abban, és számos politikai és diplomáciai erőfeszítést is tett annak érdekében, hogy ezen országok az euro-atlanti integráció révén megteremtsék országaik politikai biztonságát. A nemzetbiztonság kérdéskörében a politikai szempontok meghatározóbbakká váltak a katonai szempontoknál. Az 1990-es években

⁵ HERBER-MARTOS-MOSS-TISZA: Történelem 6. pp. 14-205.

⁶ Várhalmi A. Miklós: Nemzetbiztonsági Kézikönyv 2010. p. 62.

⁷ HERBER-MARTOS-MOSS-TISZA: Történelem 6. pp. 312-314.

valamennyi mértékadó parlamenti párt általi elsődleges célja Magyarország Európai Unió és NATO csatlakozásának elérése volt, mely 2004-ben és 1999-ben következett be. A szomszédos országokkal kötött alapszerződések, számos országgal kötött kétoldalú megállapodások lásd a rendvédelmi szervek együttműködéseit, tovább erősítette Magyarország tágabb értelmében vett biztonságát, amellyel párhuzamosan lehetővé vált a Magyar Honvédség strukturális átalakítása és jelentős létszámcsökkentése.

NEMZETBIZTONSÁG SZEMPONTJÁBÓL KIEMELKEDŐ FONTOSSÁGÚ DOKUMENTUMOK

Alaptörvény

Az alaptörvény történeti fejlődés során általánosan elfogadott definíció szerint az alkotmány egy állam alaptörvényének tekintendő. Azzal, hogy alaptörvényről beszélünk egyben a jogszabályi hierarchiában is meghatározzuk az alkotmány helyét. Köztudott, hogy a törvény a legmagasabb szintű jogszabály, amely alatt a különböző szervek vagy személyek által kibocsátott rendeletek helyezkednek el. Az alaptörvény szavunkkal pedig azt fejezzük ki, hogy a törvények között az első az Alkotmány, azaz ez a legmagasabb szintű jogi norma és a lex superior derogat legi inferiori általános jogelv alapján semmilyen alacsonyabb szintű rendelkezés nem ütközhet az alkotmány előírásaiba.

Az alaptörvény szóval azt is kifejezzük, hogy a legalapvetőbb emberi jogokat és az állam legfontosabb intézményeinek az általános szabályairól rendelkezik, azzal, hogy értelemszerűen alacsonyabb szintű szabályozók töltik ki tartalommal az alkotmány rendelkezéseit.

Összefoglalva az alkotmány materiális, formális és processuális értelemben a magyar állam alaptörvénye⁸.

Magyarország jelenleg alkotmánytörténeti szempontból változás alatt áll. 2012. január 01-vel hatályba lépett Magyarország Alaptörvénye, amely hatályon kívül helyezte az 1949. augusztus 20-án elfogadott és a rendszerváltáskor 1989. október 23-án kihirdetett egyben jelentősen átvált alkotmányt⁹.

Magyarország mint közép-európai demokratikus jogállam rendelkezik azon intézményrendszerrel amelyek biztosítják a Montesquieu-i hatalmi ágak szétválasztását. A törvényhozó hatalom a négyévente választott országgyűlés kezében összpontosul. A végreható hatalom az országgyűlésben az állandó vagy alkalmi koalíciók által biztosított többséggel rendelkező kormány kezében van, míg az igazságszolgáltató hatalom gyakorlása a független bíróság feladata.

⁸ Petrétei: Magyar alkotmánytan I. p. 57.

⁹ Petrétei: Magyar alkotmánytan I. p. 58.

ALKOTMÁNYBAN NEVESÍTETT FONTOSABB ÁLLAMHATALMAI SZERVEK

Az országgyűlés

Az országgyűlés a Magyar Köztársaság legfelsőbb államhatalmi és népképviselői szerve. Az Országgyűlés a népszuverenitásból eredő jogait gyakorolva biztosítja a társadalom alkotmányos rendjét, meghatározza a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit¹⁰.

Nemzetbiztonsági szempontból elemezve e jogkörében az Országgyűlés

g) dönt a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötés kérdéséről;

h) hadiállapot vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye (háborús veszély) esetén kihirdeti a rendkívüli állapotot, és Honvédelmi Tanácsot hoz létre;

i) az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények, elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén (a továbbiakban együtt: szükséghelyzet) szükségállapotot hirdet ki;

j) az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével dönt a Magyar Honvédség országon belüli vagy külföldi alkalmazásáról, külföldi fegyveres erők magyarországi, vagy az ország területéről kiinduló alkalmazásáról, valamint a Magyar Honvédség külföldi, illetve a külföldi fegyveres erők magyarországi állomásozásáról;

n) külső fegyveres támadás veszélye esetén vagy szövetségi kötelezettség teljesítése érdekében meghatározott időre kihirdeti (meghosszabbítja) a megelőző védelmi helyzetet, és felhatalmazza a Kormányt a szükséges intézkedések megtételére¹¹.

Kormány

Alaptörvényünk részletes szabályokat tartalmaz a különleges jogrend esetén bevezetendő intézkedésekre, a Honvédelmi Tanács működésére, azonban tartalmi szempontból fontosabb a Kormány feladat és jogkörének az elemzése

A Kormány védi az alkotmányos rendet, irányítja a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek működését¹²;

A Magyar Honvédség

A Magyar Honvédség alapvető kötelessége a haza katonai védelme és a nemzetközi szerződésből eredő kollektív védelmi feladatok ellátása.

A Magyar Honvédséget az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cse-

¹⁰ Magyarország Alaptörvénye (Complex Jogtár Letöltés ideje: 2011. december 3.)

¹¹ Magyarország Alaptörvénye (Complex Jogtár Letöltés ideje: 2011. december 3.)

¹² 1949. évi XX. tv. A Magyar Köztársaság Alkotmánya (Complex Jogtár Letöltés ideje: 2011. december 3.)

lekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.

A Magyar Honvédség irányítására - ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik - az Alkotmányban meghatározott keretek között kizárólag az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Honvédelmi Tanács, a Kormány és az illetékes miniszter jogosult¹³.

Összefoglalva kijelenthetjük, hogy a magyar közjogi berendezkedés alapján a fegyveres erők a demokratikus állam fegyveres hatalmát testesítik meg, az állam létének és integritásának külső támadásokkal szembeni védelmét látják el, a belső rend fenntartására csak jogszabályokban előírt feltételrendszerben van lehetőség

Összefoglalás

Összefoglalásként kijelenthetjük, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmánya és leendő Alaptörvénye általános jelleggel összefoglalva határozza meg az országgyűlés, a kormány és a Magyar Honvédség feladatait. Kiemelkedően foglalkozik ugyanakkor a rendkívüli jogrenddel, annak pontos leszabályozásával, ez az új Alaptörvényünkben külön fejezetet is képez. Elmondható, hogy Alkotmányunk és Alaptörvényünk megfelel annak a kritériumnak, hogy az alapvető intézmények és szervezetek vonatkozásában az alapjogok és kötelezettségek rendszerét rendezze, hiszen úgymint alacsonyabb szintű szabályozók töltik ki tartalommal annak rendelkezéseit.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJA

Magyarország nemzeti biztonsági stratégiáját a 2073/2004. (IV: 15.) Kormány határozattal fogadták el. Az első országgyűlési konszenzussal elfogadott dokumentum a 94/1998. (XII. 29.) országgyűlési határozat volt a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának az alapelvéről, amelyet felváltott a 2144/2002. (V.6) Kormány határozat a nemzeti biztonsági stratégiáról¹⁴.

A hatályos stratégia szerint Magyarország biztonsága két fő garantálójaként az Észak Atlanti Szerződés Szervezetét (NATO) és az Európai Uniót nevezi meg. Mindezek igazodnak a NATO 1999-ben elfogadott új Stratégiai Koncepciójához és az EU 2003 decemberi biztonsági stratégiájához. Ez egyben annak felismerését is jelenti, hogy a hagyományos katonai fenyegetések helyébe az új típusú biztonsági kihívások léptek¹⁵.

A nemzetbiztonsági stratégia egyfajta kollektív térbe helyezve Magyarországot kijelenti, hogy a célként kitűzött euro-atlanti integrációs politika eredményeként hazánk egy olyan multinacionális közösség része ahol a közös érdekek védelmét a tagállamok együtt, egymást segítve biztosítják.

A dokumentum kiemeli, hogy „A Magyar Köztársaság a biztonságot átfogó módon értelmezi: az a hagyományos politikai és védelmi tényezők mellett, többek között, gazdasági, társadalmi, ezen belül emberi és kisebbségi jogi, valamint környezeti elemeket is magában foglal.”¹⁶.

¹³ 1949. évi XX. tv. A Magyar Köztársaság Alkotmánya (Complex Jogtár Letöltés ideje: 2011. december 3.)

¹⁴ Várhalmi: Nemzetbiztonsági Kézikönyv 2010. pp. 318-319.

¹⁵ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=17&scid=123

¹⁶ Várhalmi: Nemzetbiztonsági Kézikönyv 2010. pp. 321.

A dokumentum alapján nemzetbiztonsági érdek:

1. az ország szuverenitásának, területi épségének alkotmányos rendjének alapvető szabadságjogainak megőrzése
2. az ország stabilitását,
3. a nemzetközi béke és biztonság fenntartását, az ENSZ alapokmányával összhangban
4. az Európai Unió integráció kiterjesztését és elmélyítését, Magyarországnak az EU intézményi struktúrájába történő integrációját és érdekérvényesítési lehetőségeinek erősítését
5. a NATO euro-atlanti biztonsági rendszerben betöltött központi szerepének tartós fennmaradását
6. a demokratikus értékek általános érvényesülését,
7. különösen a Magyarországgal szomszédos országok demokratikus értékrenden alapuló tartós stabilitását és euro-atlanti integrációját, a határon túli magyarság jogainak minél szélesebb körű érvényesítését
8. a kelet-európai országok stabilitását és euro-atlanti integrációs szervezetekhez közeledését
9. az euroatlanti térség tartós stabilitását
10. a nemzetközi rendszer összes szereplőjének konstruktív együttműködését¹⁷

A nemzeti biztonsági stratégia a veszélyek között megkülönbözteti a globális, a regionális és a belső kihívásokat. A dokumentumban nevesített belső kihívásokkal – úgymint a szervezett bűnözés, kábítószer probléma, korrupció, szélsőségek és demográfiai kihívásokkal – értekezésem bevezetésében megjelölt terjedelmi korlátok miatt részleteiben nem kívánok foglalkozni, csakúgy mint a globális problémaként azonosított terrorizmussal, tömegpusztító fegyverek elterjedésével, az instabil államok, az illegális migráció, vagy a gazdasági instabilitás kérdésköreivel sem.

Értekezésem központi témája a regionális kihívások Magyarországra gyakorolt hatása.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia a Közép-Európai országokat külön nem nevesíti, azonban lényegében a volt szocialista blokk visegrádi országaira valamint a nyugat balkáni régióra céloz annak megállapításával, hogy a térséget pozitív változások jellemzik azáltal, hogy a régióba tartozó államok a NATO és az EU tagjává váltak, vagy elkötelezettek a tagállami státusz megszerzése érdekében¹⁸.

A Délkelet-Európai régió a Romániával kiegészült Balkán-félszigetként azonosítható. A stratégia a történelmi folyamatok elemzése alapján megállapítja, hogy a nemzetközi szervezetek összefogásával zajló válságkezelési tevékenység eredményeként csökkent a destabilizálódás, a nemzeti- államközi konfliktusok veszélye. Problémaként azonosítja a gazdaságot átszövő korrupciót, a nemzeti-, etnikai-, kisebbségi problémákat, ugyanakkor a térség országainak euro-atlanti elkötelezettsége megnőtt, amit Magyarország üdvözöl¹⁹.

A FÁK országok vonatkozásában Magyarország szempontjából az Ukrajnával és Oroszor-

¹⁷ 2073/2004. (IV.15.) Korm. hat. MK nemzeti biztonsági stratégiájáról (Complex Jogtár Letöltés ideje 2011. december 3.)

¹⁸ 2073/2004. (IV.15.) Korm. hat. MK nemzeti biztonsági stratégiájáról II.2.1. (Complex Jogtár Letöltés ideje 2011. december 3.)

¹⁹ 2073/2004. (IV.15.) Korm. hat. MK nemzeti biztonsági stratégiájáról II.2.2. (Complex Jogtár Letöltés ideje 2011. december 3.)

szággal való politikai, gazdasági kapcsolat határozza meg a kétoldalú viszonyt. Ukrajna átalakulás alatt áll, Oroszország ugyanakkor természeti-, humán erőforrásai, valamint nukleáris ereje miatt a nemzetközi politika meghatározó szereplője Ukrajna társadalmi-gazdasági átalakulása jelenleg is folyamatban van, Oroszország politikai-gazdasági mozgástere, befolyása emelkedő tendenciát mutat.

Értekezésem szempontjából külön érdekességgel bír Magyarország viszonya szűkebb régiójának államaival. A stratégia kinyilvánítja, hogy a magyar kül- és biztonságpolitika legfontosabb célja, a régió stabilitásának megőrzése, a szomszédos államok demokratikus átalakulásának elősegítése, a nemzeti etnikai kisebbségi jogok érvényre juttatása²⁰. Ezen cél elérését az euro-atlanti integrációs politika támogatásában látja azon államok vonatkozásában amelyek nem tagjai e nemzetközi szervezeteknek. Magyarország szerepet vállal a térség válságkezelő akcióiban. A határon túli magyarság vonatkozásában kijelenti, hogy támogatja, hogy közösségként a szülőföldjükön maradván élvezhessék az önkormányzatiság és az autonómia sajátos helyzetüknek leginkább megfelelő formáit²¹.

Összefoglalás

Összegzésként figyelembe véve a stratégia megalkotásától eltelt mintegy hét év jelentős változásait is, elmondható hogy a szomszédos államok Magyarországra gyakorolt nemzetbiztonsági hatása alapján a Magyar Köztársaság céljai összhangban vannak az európai értékekkel. Figyelembe veszik Magyarország geostratégiai elhelyezkedését, gazdasági- politikai súlyát, katonai erejét, történelmi tapasztalatát. Magyarország a szomszédos államokkal összehasonlítva közepes méretű, gazdasági-politikai súlyát figyelembe véve fontos, de nem megkerülhetetlen ország, katonai erejét tekintve létszámában és technikai jellegében nem az erősebb országok közé tartozik.

Magyarország számára különös kockázati tényező, hogy Ausztriát, Horvátországot és Szlovéniát leszámítva valamennyi szomszédos országban jelentős számú magyar kisebbség él. A történelmi tapasztalat megmutatja, hogy az 1919-20-as versaillesi békerendszer területi rendelkezései lényegében állandóak, valamennyi ország értelemszerűen ragaszkodik a területi integritásához, és képesek egységesen fellépni bármilyen magyar törekvés ellen, amelyben a magyar kisebbség megerősítése által az országuk egységének gyengülését látják. A határon túli politika ügyében mindezidáig az utolsó jelentős politikai erő által felvetett kalandor gondolat 1989. decemberében merült fel, amikor a romániai forradalom okán az erdélyi kérdés „okos rendezését” szorgalmazta a mintegy fél évvel később hatalomra kerülő kormányzó párt honvédelmi minisztere²². Megjegyzésként elmondható, hogy Románia akkori honvédelmi minisztere Vasile Milea magyar kollégájával az ezekben a napokban folytatott telefonbeszélgetésen kijelentette, hogy ha értesüléseik szerint toborzott magyar önkéntesek beavatkoznak, az Románia szuverenitásának sérelmével járna, amit minden erővel megvédnek, a

²⁰ 2073/2004. (IV.15.) Korm. hat. MK nemzeti biztonsági stratégiájáról III.2. (Complex Jogtár Letöltés ideje 2011. december 3.)

²¹ 2073/2004. (IV.15.) Korm. hat. MK nemzeti biztonsági stratégiájáról III.2.2. (Complex Jogtár Letöltés ideje 2011. december 3.)

²² Kárpáti Ferenc: Puskalövés nélkül pp. 177.

forradalmi zűrzavar dacára²³.

Barcs 1991. október 27-ei bombázásának tényleges céljaira a mai napig nem derült fény, nem tudható csak a vizsgálatok alapján sejthető, hogy szándékos manőverről és bombavetésről volt szó. Nem tudni, hogy Magyarországnak a konfliktusba történő belerántása, esetleg a horvátoknak szállított fegyverek megbosszulása, vagy más felettes érdek diktált-e, esetlegesen véletlen vagy valami önkéntes akció volt. A tény, hogy azon a napon BL755 típusú kazettás bomba hullott egy magyar városra²⁴.

A fentiekből is látható, hogy Magyarország vonatkozásában a határon túli magyarsághoz való viszonyunknak feddhetetlennek kell lennie a nemzetbiztonsági kockázatok elkerülése érdekében. Azt is tudjuk, hogy a nemzetközi közösség Jugoszlávia felbomlása után, függetlenül a szerbek és a horvátok által más országokban elfoglalt négyzetkilométerekre, a területi integritás elvét előbbre valónak értékelte, mint a nemzetiségek önrendelkezésének az elvét, hiszen a Jugoszláviából kivált valamennyi tagállam jelenlegi határai megegyeznek a korábbi tagállami határokkal. Magyarországnak a nemzetközi közösség ilyen irányú szándékát fel kell ismernie, hiszen 1920-as években még a – katonai- közlekedési tényezők mellett – elsősorban a nemzetiségek önrendelkezése alapozta meg a határt rajzolók kezét, addig ez a trend mára a területi integritás irányába mozdult el.

A kisebbségek vonatkozásában kiemelkedően kell értékelnünk az olyan számunkra független, ugyanakkor jelzésértékű eseményeket mint pl. Koszovó elismerése. Az Európai Unió 27 tagállamából 22 elismerte Koszovót szuverén országgént²⁵. Az el nem ismerő országok között Romániát, Szlovákiát, Spanyolországot, Ciprust találjuk, csupa olyan országot ahol jelentős számú, befolyású kisebbség él, vagy katonai megszállás alatt áll és még annak látszatát is kerülni kívánják, hogy Koszovó példája alapján az önrendelkezés célt érhet – utóbbi esetben Szerbiának különösen fájó módon területi integritással. Jézus köztudott Bibliai tanítása alapján: ne tedd azt amit nem szeretnéd, hogy mások tegyenek veled” politika érvényesül ezen országokban.

Mindezek alapján látni kell, hogy Magyarország nemzetbiztonságának fenntartását elsősorban politikai eszközökkel kívánja elérni támaszkodva a diplomáciai, gazdasági, kulturális együttműködésre²⁶.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEMZETI KATONAI STRATÉGIÁJA

A Magyar Köztársaság Nemzeti katonai Stratégiája a 1009/2009. (I.30.) Kormány határozatban lett kihirdetve. Megfogalmazása szerint a Magyar Honvédség feladata a magyar Köztársaság katonai védelme és a NATO kollektív védelméből fakadó feladatok ellátása. Kijelenti, hogy a haderő és a honvédelem ügyét nemzeti konszenzusra építi, elismeri, hogy ellentmondásos döntések és finanszírozási gondok kísérték a reformértékű átalakítást.²⁷

²³ Kárpáti: Puskalövés nélkül p. 178.

²⁴ http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/hirek/koteltanc_barcs_1991/ Complex Jogtár:Letöltés ideje 2011. december 3.)

²⁵ http://hu.wikipedia.org/wiki/Koszovo_fuggetlenseget_elismero_orzagok_listaja

²⁶ MK KFH: Nemzetbiztonsági alapismeretek –p 40.

²⁷ Várhalmi: Nemzetbiztonsági Kézikönyv 2010. –p. 332.

Főbb rendelkezések

A dokumentum értekezésünk szempontjából fontosabb megállapításai szerint a Magyar Köztársaságot belátható időn belül hagyományos jellegű fegyveres támadás veszélye nem fenyegeti, annak bekövetkezése hosszabb távon is alacsony valószínűségű. A NATO és az EU bővítésével a szomszéd országok többsége vagy az egyik, vagy mindkét szervezet tagállamává vált. A bővítésből még kimaradt szomszéd államok többsége is kifejezte csatlakozási szándékát az euro-atlanti szervezetekhez, ami tovább erősíti a régió biztonságát²⁸.

A Magyar Köztársasághoz közeli térségek biztonsági helyzete viszonylag stabil. Ugyanakkor továbbra is jelen vannak az országokon belüli feszültségek, az országok közötti területi viták, nemzeti, etnikai, kisebbségi, vallási és gazdasági ellentétek. A Magyar Köztársaság közvetlen környezetében kialakulhatnak olyan előre jelezhető válságok, konfliktusok, amelyeknek nem célja a magyar állam szuverenitásának, területi integritásának fenyegetése, azonban a határokhoz közeli cselekmények Magyarország biztonságát is érinthetik. A Nyugat-Balkán egyes országainak stabilizációja továbbra is igényli a nemzetközi válságkezelő erők jelenlétét és támogatását²⁹.

Egy ország katonai stratégiájának összhangban kell lennie, nemzetbiztonsági stratégiájával, alapvető szabályzóival és a belső jog részévé vált (transzformált) nemzetközi egyezményekkel. Kijelenthetjük, hogy a katonai stratégiánk összhangja a nemzetbiztonsági stratégia alapelveivel fennáll azáltal, hogy a Magyar Köztársaság Kormánya a biztonságot átfogó módon értelmezi, amely a politikai és katonai tényezőkön túl magában foglalja annak gazdasági, pénzügyi, energiaellátási, rendvédelmi, emberi jogi és kisebbségi, információs és technológiai, környezeti, demográfiai és civilizációs, közegészségügyi, valamint nemzetközi jogi dimenzióit is³⁰.

Az összhang az alkotmánnyal is fennáll azáltal, hogy a honvédelem nemzeti ügyként kezeli, melynek két alappillére a nemzeti önerő és a szövetségi együttműködés. Kijelenti, hogy Magyarországon teljes mértékben érvényesül a katonai erők demokratikus, hatalmi ágak között megosztott ellenőrzése és a Magyar Köztársaság kész és képes arra, hogy ellenálljon a határait, szuverenitását érintő esetleges fenyegetéseknek, cselekvéseknek, akcióknak³¹.

A Washingtoni Szerződéssel is harmonizál katonai stratégiánk. Megfogalmazása szerint szövetségi keretben (NATO) a magyar katonai erő határon túli alkalmazására kizárólag megfelelő nemzetközi jogi felhatalmazást követő közjogi döntés alapján, nemzetközi szervezetek keretei között vagy alkalmi koalíciókban, a közös érdekek, és értékek mentén kerülhet sor. A nemzeti és a szövetségi érdekek összehangolásából következik, hogy a Magyar Honvédség erői elsősorban olyan műveletekben vesznek részt, amelyek - közvetlenül vagy közvetve - szavatolják a Magyar Köztársaság és a régió stabilitását, szélesebb értelemben vett biztonságát³².

Katonai stratégiánk szerint a jövőben képességalapú haderőfejlesztést kell megvalósítani, amely lehetővé teszi a hatékony reagálást a biztonsági környezet változásaira. A hadfelszere-

²⁸ 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról I.2.

²⁹ 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról I.3.

³⁰ 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról II.8.

³¹ 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról II.9.

³² 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról II.10.

lés fejlesztésének legfontosabb feladatai:

1. a tábori híradó és informatikai rendszerek rendszerszemléletű fejlesztése, a hálózatalapú működés kialakításának biztosításával (Kongsberg);
2. a szárazföldi erő mobilitásának, védettségének és a tűzzel való pusztítás képességének növelése;
3. a meglévő helikopterek modernizációja és újak beszerzése (UH-1(?))
4. a stratégiai légiszállító kapacitás biztosítása (Pápa SAC)
5. a katonák egyéni felszerelésének korszerűsítése;
6. a technikai felderítő eszközök rendszerbe állítása³³.

Összefoglalás

Minden stratégia, koncepció, terv, elgondolás annyit ér amennyit meg tudnak belőle valósítani, hiszen általánosságban igaz, hogy a papír mindent elbír. Hatályos katonai stratégiánk szerint a Magyar Honvédség feladatai végrehajtásához szükséges képességek elérésének elengedhetetlen feltétele a védelmi kiadások tervszerű növelése. A Magyar Köztársaság Kormánya ezért 2009-től 2013-ig 0,2%-kal kívánja növelni a költségvetési támogatást, hogy az 2013-ban meghaladja a GDP 1,3%-át.³⁴ A 2012. évi költségvetés tervezetéről szóló T/4365. számú törvénytervezet szerint 2012. évben a GDP 0,8% került a honvédelmi tárca részére tervezésre. Ebből is látható, hogy egy ország katonai stratégiája ambíciószintet határoz meg, annak végrehajtása jelentősen függ a politikai elkötelezettségtől, a gazdasági lehetőségektől, a lakosság támogatásától és számos egyéb körülménytől.

WASHINGTONI SZERZŐDÉS

1949. április 4-én 12 tagállam megalapította az Észak Atlanti Szerződés Szervezetét. Magyarország 1999. április 12-én csatlakozott a szervezethez amelynek princípumát annak 5. cikkelye határozza meg.

Főbb rendelkezései összhangban Magyarország nemzetbiztonsága kérdéskörében

Az 5. cikkely szerint „a Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Féllel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket - ideértve a fegyveres erő alkalmazását is , amelyeket a békének és biztonságának az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”³⁵ Röviden összefoglalva kollektív védelmi rendszert alkot valamennyi tagállam, és

³³ 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról IV. 27

³⁴ 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról V. 37.

³⁵ Washingtoni szerződés

az egy vagy több fél elleni támadás körét a szerződés 6. cikkelye mintegy értelmező rendelkezésként határozza meg.

A közvélemény elvárása, mely szerint a „NATO majd megvéd” nem vesz tudomást a szerződés 3. cikkelyében meghatározott kötelezettségekről, amely szerint „a kitzűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önségély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket a fegyveres támadással szemben.”³⁶ E cikkely nem jogosítja fel a tagállamokat arra, hogy leépítsék katonai képességüket, és ezzel egyidejűleg elvárják más tagállam anyagi ráfordítását és felelősségét maguk megvédése érdekében.

Összefoglalás

A fentiekben elemezett kérdésekben látható, hogy az általános elgondolás szerint Magyarország biztonsági helyzete szilárd, biztonságának alapvető garanciája a NATO és az EU keretein belül folytatott együttműködés. Magyarországot nem fenyegeti katonai agresszió, és az egyéb hagyományos fenyegetések kockázata is minimális³⁷. Nemzetbiztonságunk kérdéskörében arra kell koncentrálnunk, hogy a koncepciókban leírt és elvárt kötelezettségünket, úgymint azt hogy a Magyar Honvédség feladata a Magyar Köztársaság védelme, területi integritásának megőrzése, szövetségesi együttműködés teljesítése mindenkor végrehajtható legyen³⁸. Szűkebb régiójában szövetségeses – NATO és EU tag – országok veszik körül, a globális kihívásokként azonosított terrorizmus, illegális migráció, szervezett bűnözés pedig az ország súlyánál fogva jelenleg nem jelent azonnali és végzetes fenyegetést

Történelmi példákkal igazolható azonban, hogy a szövetségek érdekek mentén köttetnek és változnak. Egy ország biztonsága nem építhető kizárólag a szövetségesi rendszerre. Ennek alátámasztására tény, hogy az I. világháborút megelőzően a központi hatalmakkal szövetséges Olaszország 1915-ben köztudottan azért állt az antant oldalára, mert ígértet kapott arra, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiából kiszakított területekkel (Dél-Tirol, Dalmát szigetek) vették meg a hadba lépését³⁹. Ugyanígy a II. világháborúban az egy szövetségesi rendszerbe (tengelyhatalmak) tartozó Magyarország és Románia közül ez utóbbi köztudottan azért állt át 1944. augusztus 23-án a szövetségesek oldalára, mert a Szovjetunió titkos tárgyalások során kilátásba helyezte, hogy ebben az esetben Erdélyt vagy annak nagyobb részét megtarthatja, a II. bécsi döntés annulálása mellett⁴⁰. Manapság hiába tartozik Görögország és Törökország is

www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_dokumentumok/

³⁶ Washingtoni szerződés

www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_dokumentumok/

³⁷ 2073/2004. (IV.15.) Korm. hat. MK nemzeti biztonsági stratégiájáról (Complex Jogtár Letöltés ideje 2011. december 3.)

³⁸ 2073/2004. (IV.15.) Korm. hat. MK nemzeti biztonsági stratégiájáról (Complex Jogtár Letöltés ideje 2011. december 3.)

1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról (Complex Jogtár Letöltés ideje: 2011. december 3.)

A Magyarország Alaptörvénye (Complex Jogtár Letöltés ideje: 2011. december 3.)

³⁹ HERBER-MARTOS-MOSS-TISZA: Történelem 6. p 21

⁴⁰ HERBER-MARTOS-MOSS-TISZA: Történelem 6. p 196.

a NATO által egy szövetségi rendszerbe, nem jelenthető ki, hogy baráti országokról van szó. Sokkal inkább igaz, hogy fegyverkezési versenyt folytatnak.

Kitekintés a fontosabb szomszédos országok katonai potenciájára

A Washingtoni Szerződés 3. cikkelyének rendelkezése szerint a tagállamoknak külön is figyelmet kell fordítaniuk saját katonai képességeik fenntartására és fejlesztésére. A magyar költségvetésben a honvédelemre fordított kiadások 2004. évtől kezdődött folyamatos csökkentése azért nem eredményezi a régióban, katonai biztonsági szempontból veszélyeztetettségünk növekedését, mert a gazdasági világválság és a strukturális átalakítások következtében a szomszédos országok is csökkentik GDP arányos ráfordításukat, katonai képességekről mondanak le, csökkentik a személyi állomány létszámát. Igaz ugyanakkor, hogy GDP arányosan ráfordítás tekintetében Magyarország hátrébb foglal helyet. Jelen állításomat az alábbiakkal kívánom igazolni.

A Cseh Köztársaság kormánya amely a GDP 1.32%-át⁴¹ (2010.) fordítja a honvédelemre 2011. május 18-án elfogadott fehér könyvében olvasható, hogy a 22 ezer fős cseh katonai személyi állomány felduzzasztására nincs lehetőség, vizsgálják a harci helikopter (Mi-35, Mi-24) képességük megszüntetését és a légvédelmi rakétaképességük csorbítását (KUB SA-6 rendszer tervezett kivonása, RPS-70 rendszer megtartása mellett). Ugyanakkor a Cseh Köztársaság az elmúlt években fejlesztések tekintetében Gripen, L159 és Casa 295 vadász-, támogató-, szállító repülőgépeket, Pandur páncélozott szállító járműveket vásárolt, és az orosz államadósság terhére szállító és harci helikoptereket vett át (MI-171, Mi-35)⁴².

Lengyelország 100 ezer fős haderejével és GDP arányos ráfordítás tekintetében (1,79% 2009.) a Közép-Európai régió legnagyobb katonai potenciájával rendelkezik. Bár struktúra egyszerűsítés keretén belül tervezik zászlóalj és ezred szintű szervezetek dandár szintre történő összevonását, valamint a négy hadosztályból egy felszámolásra kerül, ugyanakkor 3 századnyi (48 db) F-16 ászrepülőgépet vásároltak az Egyesült Államokból, 22 db MIG-29-est, 128 db Leopard-2-es harckocsit vettek át Németországtól, 863 db Patria páncélozott szállító jármű leszállítása van folyamatban, és más folyamatban lévő program mellett Patriot légvédelmi rakétákkal és SPIKE páncéltörő rakétákkal modernizálták a hadseregüket.⁴³

Románia 90 ezer fős hadereje 2010. évben 1.31%-os GDP ráfordítás felett rendelkezett. Ebből a korábbi két szárazföldi hadosztály helyett 2010. évtől három hadosztály került felállításra, C-27-es szállító repülőgépek, használt C-130-as szállító repülőgépek, MIM-23 HAWK légvédelmi rakétaütegeket vásárolt. Izraeli elektronikával felújított 110 db MiG-21 vadászrepülőgépet, 24 db IAR 33 SOCAT harci helikopter, százas nagyságrendben MLI-84 harcjárműveket.⁴⁴ (Honvédségi Szemle 2011. 2.27-30. o. 3. szám 11-14.o).

Szlovákia 16.500 fős hadereje GDP arányosan 1.5%-os (2009.)⁴⁵ pénzeszközök felett rendelkezik. Struktúráját tekintve jelentősen hasonlít a magyar haderőre 2 lövészdandár, 1 repülőezred, 1

⁴¹ Biztonságpolitikai Szemle: Nemzet és Biztonság 2011. július p. 40.

⁴² Biztonságpolitikai Szemle: Nemzet és Biztonság 2011. július p. 43.

⁴³ Biztonságpolitikai Szemle: Nemzet és Biztonság 2011. július pp. 46-50.

⁴⁴ Honvédségi Szemle 2011. május. pp. 11-14.

⁴⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_troops (letöltés ideje: 2011. december 4.)

helikopterezreddel rendelkeznek. C-27-es szállító repülőgépeket vásároltak, SZ-300-as légvédelmi rakétaosztállyal rendelkeznek, MiG-29-es vadászrepülőgépek (12 db) NATO szintű felújításon estek át, Mi-24-es harci helikoptereiket 2010. év végével vonták ki a hadrendből⁴⁶.

Szerbia 37 ezer fős hadserege GDP arányosan 2%-os forrásból gazdálkodhat. A délszláv háborúban felduzzasztott haderő létszáma napjainkra jelentősen csökkent, az embargók hatására, és a NATO 1999-es Koszovói háborújának következményeként korszerű technikai eszközök csekélyebb létszámban állnak rendelkezésükre⁴⁷.

A környező országok adatainak ismeretében birtokában lehet összehasonlítani a magyar haderőről alkotott képünket. Létszámát tekintve mintegy 29 ezer katonai és civil beosztással rendelkezünk, ahogy a fentiekben is ismertettem a GDP 0.8% felett rendelkezhet 2012-ben. A technikai korszerűsítés az elmúlt 20 évben lényegében 14 JAS-39 Gripen vadászrepülőgép lízingelésében, egy Mistral légvédelmi rakétaosztály beszerzésében nyilvánult meg. Folyamatban van híradó eszközök (Kongsberg), valamint gépjárművek beszerzése. Szervezetét tekintve 2 lövészdandár, 1 repülő- és 1 helikopterezred mellett főként támogató erőkkel rendelkezik. Tárgyalásokat folytat használt UH-1-es könnyű szállító helikopterek beszerzéséről. Bár a fegyvernemek vonatkozásában a rendszerben tartott technikai eszközök számát tekintve jelentős csökkenés ment végbe, ugyanakkor teljes képességsökkenések leszámítva a hadműveleti-harcászati rakéták 1990-es évek elején történő kivonását nem történtek.

	Ország⁴⁸	Honvédelmi kiadás (USD)	GDP % (2009.)
1.	Lengyelország	8 380 000 000	1,8%
2.	Ausztria	3 446 000 000	0,9%
3.	Csehország	2 529 000 000	1,4%
4.	Románia	2 164 000 000	1,4%
5.	Magyarország	1 323 000 000	1,1%
6.	Horvátország	1 060 000 000	1,8%
7.	Szlovákia	1 010 000 000	1,4%
8.	Szerbia	920 000 000	2,3%
9.	Szlovénia	788 000 000	1,6%

A táblázatból látható, hogy Ausztriát leszámítva Magyarországé a legalacsonyabb GDP arányos honvédelmi ráfordítás, amely az ország gazdasági teljesítőképessége okán azonban így is a magyar ráfordítás majd háromszorosa dollár értékben kifejezve.⁴⁹

ÖSSZEFOGLALÁS

Értekezésemben arra kívántam rávilágítani, hogy Magyarország nemzetbiztonsága az ismert dokumentumokban foglalt megállapítások szerint, politikai- diplomáciai helyzete alapján stabil. Stabilitását nem középhatalmi jellegének, nem elsősorban katonai erejének köszönheti, hanem annak a politikának amellyel elérte, hogy Magyarország beintegrálódott az euro-atlanti

⁴⁶ http://airbase.blog.hu/2011/10/29/bucsu_a_szlovak_mi_24_esektol (letöltés ideje: 2011. december 4.)

⁴⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Military_of_Serbia (letöltés ideje: 2011. december 4.)

⁴⁸ A táblázat összeállítása a szerző munkája

⁴⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_military_expenditures (letöltés ideje: 2011. december 6.)

országok táborába, a világ legnagyobb katonai szervezet szavatolja biztonságát, és a világ egyik legnagyobb potenciával rendelkező gazdasági régiójának a tagja. Mindezek mellett a magyar politika a rendszerváltástól kezdve támogatta a szomszédos országokat abban, hogy a NATO-hoz és EU-hoz történő csatlakozásukkal növekedjen a régió és egyben Magyarország stabilitása. Megfontolt politikával kezelte a diplomáciailag érzékeny magyar kisebbségi kérdést. Mindezen körülmények hozzájárultak ahhoz, hogy a katonai és nemzeti biztonsági stratégiának középpontjában nem a katonai biztonság kérdésköre van, annak alkalmazása elsősorban ultima ratio jelleggel és az alkotmányban meghatározott rendkívüli jogrend alapján lehetséges. A NATO csatlakozással összefüggésben a Washingtoni Szerződésnek a magyar jogba történő transzformálása lehetővé tette, hogy a kollektív biztonság védernyője alatt a magyar hadsereg jelentős létszámcsökkentése mehessen végbe, a biztonsági kockázatok emelkedése nélkül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] VÁRHALMI A. Miklós: Nemzetbiztonsági Kézikönyv 2010. Doktori PhD értekezés 3. verzió ISBN 978-963-06-9587-30 Bp. 2010.
- [2] PETRÉTEI József: Magyar Alkotmányjog I.-II. Dialog Campus Kiadó Budapest-Pécs 2002. ISBN 963 9310 55 7
- [3] A 2073/2004. (IV: 15.) Kormány határozata Magyarország nemzeti biztonsági stratégiájáról (Complex Jogtár letöltés ideje: 2011. december 3.)
- [4] A 1009/2009. (I.30.) Kormány határozata a Magyar Köztársaság nemzeti katonai stratégiájáról (Complex Jogtár letöltés ideje: 2011. december 03)
- [5] 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról (Complex Jogtár letöltés ideje: 2011. december 03)
- [6] Magyarország Alaptörvénye Magyar Közlöny 43. szám 2011. április 25.
- [7] Biztonságpolitikai Szemle: Nemzet és Biztonság IV. évf. 6. szám 2011. július HU ISSN 1789-5286 Bp. ZMNE
- [8] Biztonságpolitikai Szemle: Nemzet és Biztonság II. évf. 3. szám 2009. április HU ISSN 1789-5286 Bp. ZMNE
- [9] Honvédségi Szemle: 65. évf. 2. szám 2011. március HU ISSN 2060-1506 Bp. Zrínyi Média Kft.
- [10] Honvédségi Szemle: 65. évf. 3. szám 2011. május HU ISSN 2060-1506 Bp. Zrínyi Média Kft.
- [11] KÁRPÁTI Ferenc: Puskalövés nélkül... Duna International Könyvkiadó Kft. ISBN 978-615-5129-17-9 Bp. 2011.
- [12] HM KFH Nemzetbiztonsági alapismeretek Tananyag Bp. 2005.
- [13] HERBER Attila-MARTOS Ida- MOSS László-TISZA László Reáltanoda Alapítvány 1997. ISBN 963 04 8875 2
- [14] Washingtoni szerződés www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_dokumentumok/
- [15] <http://airbase.blog.hu>
- [16] <http://www.haborumuveszete.hu>
- [17] <http://www.kormany.hu>
- [18] <http://netokracia.hu>